

הקדמה

מסופר, אשר בעת ישיבת אדמו"ר הזקן במאסר, באו אצלו פעם אחת הרב המגיד עם הבעש"ט נ"ע מעלמא דקשונא.

רבינו שאל אותם, למה מגיע לו ומה תובעים ממנו.

והשיבו לו שנתחזק עליו קטרוג למעלה על שאומר דברי חסידות הרבה ובגילוי.

אמר להם רבינו: ואם אצא מכאן האם אפסוק מלומר דברי חסידות? והשיבו לו: כיון שהתחלת לא תפסוק, ואדרבה לכשתצא תאמר יותר.

וכן היה, כי אחרי שחרורו הוסיף רבינו הזקן בזמני אמירת דברי חסידות, המאמרים היו באריכות יותר ובביאור וכו'.

וכשנטל הקטרוג למעלה והסכימו על הדרך החדש, במילא נתבטל המאסר למטה, יצא לחפשי, והותחלה ההנהגה החדשה - והוא ביום יט כסלו.

(אגרות-קודש הרבי זי"ע, חלק ה עמוד מז)

בבית מדרשו של הרבי, בעקבות המסורת החסידית מאז שנת תקנ"ט, י"ט כסלו - יום גאולתו של אדמו"ר הזקן ממאסרו בבית הכלא הרוסי - הוא יום חג. לא 'יום הודיה' קהילתי שנועד לשעתו ולמקומו, אלא חג ומועד לדורות לכלל ישראל.

נקודת המבט החסידית רואה את המאורע המצוין ביום זה לא רק כשחרורו של צדיק ממאסרו, אלא כשלב משמעותי בתהליך ההיסטורי של התגלות התורה וההתקרבות אל הגאולה השלמה. השחרור מן המאסר, שאיים על המשך קיומה והתפשטותה של דרכו ומשנתו של אדמו"ר הזקן, הוא נתינת גושפנקא מבית-דין של מעלה ללימודה והפצתה של פנימיות התורה בכלי החכמה הבינה והדעת, באופן שהיקפו והשפעתו חובקים את כלל ישראל.

מבט מיוחד זה על יום י"ט בכסלו מואר באור יקרות מתוך כל הפרקים שבספר זה, המביאים דברים שאמר הרבי מליובאוויטש זי"ע בבית מדרשו בהתוועדויות שערך לאורך השנים לרגל י"ט בכסלו. בדבריו מאיר הרבי היבטים שונים של המועד, ומפיק מסר והוראה - כדרכו בקודש, בעקבות הבעש"ט - מתוך כל פתגם או מטבע לשון, סיפור או אמרה, סביב י"ט כסלו. בתוך הדברים מתלבנים היבטים עקרוניים במשמעויותיה ותפקידה של תורת החסידות והתגלותה בדורות האחרונים.

רובם ככולם של הדברים נבחרו מתוך סדרת הענק של התוועדויות של הרבי, "תורת מנחם", שבה מופיעים הדברים בטעמים ובניחוחם החסידי המקורי, כפי שיצאו מפי הרבי. תודתנו נתונה להוצאה לאור של "ועד הנחות בלה"ק", שנהגו בנו עין טובה ואפשרו לנו שימוש בחומר הרב והאיכותי.

השיחות שנאספו בספר זה הובאו ככתבם, ללא עיבוד או עריכה, בסידור מחודש לפי נושאים ובתוספת כותרות ותקצירים. במלאכת הליקוט סייעו הרב שניאור זלמן העכט והרב שמואל וולס. בחלוקה לפרקים ועריכת הכותרות והתקצירים נעזרנו על-ידי הרב יצחק קפלן.

בפתח הספר מתפרסם פרק מבוא מיוחד, חג הגאולה - על שום מה? מאת הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ), המציג בבחירות את משמעותו של יום י"ט כסלו לדורות הן מההיבט ההיסטורי והן מההיבט הרעיוני. בסיום הבאנו מאמר "פרדה בשלום" תשי"ב - אחד ממאמרי החסידות היסודיים בעבודת ה' של יום זה, מתוך המאמרים הרבים שהשמיע הרבי בהתוועדויות י"ט כסלו. (המאמר, כמו רוב השיחות שבספר, לא הוגה בידי הרבי). אחריו מופיעה רשימה נדירה של הרבי שכתב בצעירותו אשר נמצאה במגירת שולחנו לאחר הסתלקותו בג' בתמוז תשנ"ד, ובה מתבארים ענייני יום י"ט בכסלו בסגנון יוצא דופן בדרך הרמז. וכמו כן מובאים סיפורי היום מעטו של הרב שלמה יוסף זיין. אין ספק שהעיון בספר זה יעניק ליום י"ט כסלו, ראש השנה לחסידות, משמעות חדשה.

המלקט והמוציא לאור

משה שילת

תוכן העניינים

מבוא

15 חג הגאולה – על שום מה? הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ)
יום נצחוננו של אדמו"ר הזקן במשפט ושחרורו מן הכלא הרוסי, הוא יום נצחונה של תורת החסידות כולה על מתנגדיה – הן בעולם הזה, הן בעולם העליון

מהותו של יום

23 ניצחון בעולם העליון
שרשו של המאסר היה קטרוג על התגלות החסידות, וניצחוננו של אדמו"ר הזקן הוא ניצחון בעולם העליון – שהחסידות שייכת לכל יהודי, ושלימוד החסידות צריך להיות בהבנה והשגה. מאז ואילך לימוד החסידות הוא חוב קדוש המוטל על כל אחד

29 יום בשורה
הבשורה שאירעה בי"ט כסלו, המוזכרת בספר שו"ת מן השמים, היא ביטול הקטרוג על פנימיות התורה. כמו הגאולה עצמה, אף הבטחה זו נאמרה ביום ג' בשבוע. אין להתפלא על כך שהבשורה עצמה באה שנים רבות לאחר מכן, כי בדומה לזה אנו מוצאים גם במגילת תענית ובמקומות נוספים

33 חירות לתורת החסידות
גם ללא הגאולה היינו לומדים חסידות, אבל עשיית דבר תחת רדיפות אינה עשייה שלימה. מסירות נפש טובה רק כהכנה, כמבחן, אבל שלימות העשייה היא מתוך חירות ובמנוחה. החירות שניתנה לאדמו"ר הזקן היא חירות לו, לתורתו ולשיטתו, אשר חד הם

מסירות הנפש הכשירה את הלבבות
 39 העיון השכלי אינו דורש יראת שמים, ומכאן הקטרוג - מניעת האפשרות להפצת החסידות באופן שכלי. אולם מסירות הנפש של בני ישראל, ובראשם אדמו"ר הזקן, הכשירה את העם לקבלת הגילוי

שמחתו של אדמו"ר הזקן

יום טוב נצחי
 45 אדמו"ר הזקן אמר את המאמר "לשנה אחרת קבעום", ומני אז נעשה י"ט כסלו יום טוב נצחי, שיתקיים גם בביאת המשיח • השמחה מבטלת כל מדידה והגבלה, כמו בפעם הראשונה, כשרקדו ברחובות פטרבורג למרות ההגבלות של "דינא דמלכותא" • שמחת י"ט כסלו היא כשמחת תורה, כי בו חוגגים התגלות נוספת בתורה, אלא שאף היא כלולה במתן-תורה • כל ההתוועדויות שבכל השנים מצטרפות זו לזו, כך שבכל שנה אנו שמחים עם בעל השמחה והגאולה

מן המיצר אל המרחב
 53 ההשתתפות בשמחת אדמו"ר הזקן מביאה ליציאה מן המיצר אל המרחב בכל דרגא לפי עניינה, אך כל הדרגות קשורות זו לזו - מלמטה למעלה ומלמעלה למטה

התגלות תורת החסידות

חלק מהתורה ללא ערעור
 59 לפני זמנו של הרמב"ם לא היתה כפירה במחשבה שהקב"ה הוא בעל גוף ותמונה, לא כן לאחר שהוסבר היטב שמחשבה כזו היא סתירה לאחדות הבורא. כך גם ביחס לחסידות: בעבר ניתן היה לטעון שהחסידות אינה חלק מן התורה, אבל היום כבר התברר הדבר, וטענה כזו אינה יכולה עוד להתקבל

ההתנגדות לחסידות

65

אין להתנגד לחסידות תוך הסתמכות על גדולי ישראל שהתנגדו לה, שכן הם פרסמו את טעם הדבר – החשש שתביא לניתוק מהתורה; מאז ועד היום התבטל חשש זה מעיקרו, ולכן ברור שההתנגדות דאז אינה תקפה היום. עתה אין מקום עוד ליצירת הפרדה בין "גליא דתורה" ל"סתים דתורה"

התרופה למחלת הישות

71

המחלה של הדורות האחרונים היא הישות, והתרופה למחלה זו היא הביטול שמביאה החסידות. כשם שבמחלות הגוף התחדשה רפואה של הריסת חלק מהגוף כתרופה למחלה שפשתה לאחרונה, כך בדורנו יש צורך בלימוד החסידות שיכה בתוספת הישות

ללמוד כדי להתפלל

75

כשלומדים חסידות ומתבוננים בגדלות ה', נעשית התפילה מצוה מן התורה, כי האדם מרגיש בחסרונו ומחויב לבקש את צרכיו מהקב"ה. גם קריאת שמע נעשית אז חיוב מדאורייתא, כי כשנמצאים בהיכלו של מלך יש הכרח לעמוד בתנועה של מסירות נפש ואהבה

החסידות – נשמה

83

החסידות לא באה לעולם רק כתרופה לקושי, כשם שהתורה בכללותה לא ניתנה רק כדי לרפא את המומים שגרמה גלות מצרים. התורה באה לתת חיים, ואף החסידות מעניקה "נשמה" וחיים. אלא שחיות זו מתאימה במיוחד לזמנים של קושי, הן מצד ניסיון העוני כבעבר, והן מצד ניסיון העושר כבזמננו

אירועי המאסר והגאולה ומשמעותם

קטרוג חדש וגילוי חדש

95

רבינו הזקן הסיר את הקטרוג שנים רבות לפני כן, אבל גילוי החסידות באופן של הבנה והשגה גרם לקטרוג מחודש. שני האופנים בגילוי החסידות תלויים בשני הטעמים לגילוי זה – בגלל התגברות הרע ובזכות ההתקרבות לימי הגאולה

ניצחון בעולם העליון

שרשו של המאסר היה קטרוג על התגלות החסידות, וניצחונו של אדמו"ר הזקן הוא ניצחון בעולם העליון – שהחסידות שייכת לכל יהודי, ושלימוד החסידות צריך להיות בהבנה והשגה. מאז ואילך לימוד החסידות הוא חוב קדוש המוטל על כל אחד

א. ידוע שכל הענינים דלמטה יש להם שורש למעלה וממנו נשתלשלו למטה, כמאמר "עביד קודשא-בריך-הוא עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה"¹, ו"מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא"². ומזה מובן גם בנוגע להמאסר והגאולה של רבינו הזקן, בעל התניא והשולחן-ערוך – שעל זה נקבע י"ט כסלו למועד תמיד³ (עד ביאת המשיח, וגם לאחר-יזה) – שהסיבה העיקרית לכך היא מפני שענינים אלה היו למעלה, ומזה נשתלשלו גם למטה.

ובהקדם הסיפור⁴ שבעת ישיבת רבינו הזקן במאסר במבצר הפטרופבלי, באו אצלו פעם אחת רבותיו, רבו המגיד, ורבי רבו הבעש"ט, מעלמא דקשוט, – ויש להוסיף, שבואם היה בהתלבשות בגופים. – כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ביקר פעם במקום מיוחד זה, וכשחזר משם, שאל אותו אביו, כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, האם מדור זה מכיל מקום לשלשה אנשים! שאלה זו מוכיחה שבואם היה בהתלבשות בגופים. וידוע⁵ שהתגלות הנשמה כפי שבאה בהתלבשות בגוף הוא גילוי נעלה יותר מאשר התגלות הנשמה ללא גוף –

ובין חילופי הדברים (אריכות הדיבור) שהיו ביניהם, שאל אצלם רבינו הזקן מהי סיבת ישיבתו במאסר? והשיבו לו, שנתחזק עליו הקטרוג על כך שמגלה דברי חסידות – רזי תורה, כתרו של מלך – ברבים, ושאל אצלם

כיצד יתנהג לאחר שיצא מהמאסר, האם לשנות או להמשיך דרכו בגילוי החסידות ברכים? והשיבו לו, שכיון שהתחיל לגלות חסידות ברכים, עליו להמשיך ולהוסיף עוד יותר.

ונמצא, שסיבת המאסר למטה היתה כתוצאה מהקטרוג שהיה למעלה על גילוי החסידות ברכים, שלכן נעשה קטרוג גם למטה. וסיבת השחרור והגאולה היתה כתוצאה מזה שבטל הקטרוג למעלה, והסכימו למעלה לשיטתו של רבינו הזקן בנוגע לגילוי והפצת תורת החסידות ברכים.

וזהו תוכן היום-טוב די"ט כסלו - **דין נצח** - לא רק הנצחון על הממשלה הרוסית, אלא גם ובעיקר **הנצחון למעלה**, ששיטת רבינו הזקן שצריך לגלות ולהפיץ תורת החסידות ברכים נעשתה שיטה מקובלת והלכה פסוקה.

הניצחון בשתיים

ב. ובפרטיות יותר - מתבטא הנצחון של שיטת רבינו הזקן בשתיים:

(א) שייכותה של תורת החסידות לכל ישראל.

- לפני כן היתה מקובלת השיטה שלימוד סתרי תורה שייך ליחיד סגולה בלבד, או לכל הפחות לאלה שתיקנו כבר את כל הענינים הדורשים תיקון, ורבינו הזקן חידש שלימוד החסידות שייך לכל ישראל, אפילו לנשמות הנמוכות ביותר שבעקבתא דמשיחא, ואפילו אלה שעדיין לא מילאו תפקידם ב"עשה טוב", ואפילו אלה שאינם שלמים עדיין ב"סור מרע" - גם הם שייכים ללימוד החסידות.

ובלשונו של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע⁷ - שלאחרי פטרבורג (לאחרי הגאולה של רבינו הזקן) התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה", כיון שאז נתקבלה למעלה שיטתו של רבינו הזקן לגלות ולהפיץ תורת החסידות לכל ישראל.

(ב) לימוד תורת החסידות (על-ידי כל ישראל) באופן של **הבנה והשגה** כלימוד סוגיא בגליא דתורה⁸.

- לימוד בהבנה והשגה דוקא הוא תנאי בלימוד תורה שבעל-פה דוקא, כידוע שבתורה שבכתב "אם מוציא בשפתיו אף-על-פי שאינו מבין אפילו

פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם, ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים וכן כשעולה לספר תורה. . אבל בתורה שבעל-פה אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל" (כפסק-דין המגן אברהם⁹, והביאו רבינו הזקן¹⁰); והחידוש הוא שגם לימוד החסידות - סתרי תורה, קבלה, ששייך למקרא¹¹ - יכול וצריך להיות באופן של הבנה והשגה.

ובלשונו של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע⁷ - שלאחרי פטרבורג נתלבשה תורת החסידות בשכל, באופן שגם השכל המלוכש במוח הגשמי יכול להבין אלקות.

וזהו תוכן היום-טוב די"ט כסלו - דידן נצח - שנתקבלה שיטתו של רבינו הזקן שתורת החסידות שייכת לכל ישראל, וכל אחד-ואחד מישראל יכול ללמוד ולהבין בשכלו הענינים דתורת החסידות.

וזהי ההכנה לביאת משיח צדקנו - כדברי המשיח להבעש"ט במענה לשאלתו אימתי אתי מר, כשיפוצו מעינותיך חוצה¹².

חוב קדוש

ג. ולאחרי י"ט כסלו - שנתקבלה שיטתו של רבינו הזקן שכל אחד מישראל שייך ללמוד ולהבין תורת החסידות - נעשה חוב קדוש על כל אחד מישראל ללמוד חסידות, היינו, שלימוד החסידות אינו דבר התלוי ברצונו ובבחירתו, אלא, ככל עניני התורה שיש חיוב ללמד¹³.

זאת ועוד:

לימוד התורה צריך להיות תיכף בהתחלת היום, שלכן, בברכות השחר מברכים ברכת התורה, ואומרים פסוקים מתורה שבכתב (פסוקי ברכת כהנים), ומשנה מתורה שבעל-פה. ועל-פי מנהגנו לומר ברכות השחר (כולל ברכת התורה) לפני הנחת טלית ותפילין, נמצא, שלימוד התורה צריך להיות אפילו לפני קיום המצוות.

ובימינו אלה - קודם ביאת המשיח, כש"יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים גו"¹⁴ - צריך להיות כן גם בלימוד החסידות, שתיכף בהתחלת היום, לפני

הנחת טלית ותפילין, צריך ללמוד חסידות.

לכאורה יש מקום לטענה: בשלמא לימוד קיצור שולחן ערוך - אי אפשר לדחות, כיון שצריך לידע את המעשה אשר יעשון, אבל לימוד החסידות, פנימיות התורה - יכולים לדחות עד לאחר שימלא כרסו בש"ס ופוסקים¹⁵, ועל-כל-פנים עד שתהיה עבודתו ב"סור מרע ועשה טוב" כדבעי. והמענה על זה: כשם שהחיוב דלימוד נגלה דתורה הוא תיכף בהתחלת היום, אפילו לפני הנחת טלית ותפילין, כך גם החיוב דלימוד תורת החסידות הוא תיכף בהתחלת היום, מבלי הבט על מעמדו ומצבו ב"סור מרע ועשה טוב" (לפני הנחת טלית ותפילין).

ו"לא בשמים היא"¹⁶ - כיון שלאחרי פטרבורג התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה", שהמעיינות דהבעש"ט והמגיד כפי שנתבארו בתורתו של רבינו הזקן, באים באופן של הפצה עד לחוצה, היינו, לכל אחד מישראל מבלי הבט על מעמדו ומצבו.

(י"ט כסלו, ה'תשי"א, סעיפים א-ג)

השינוי במאמרים

ד. ענין זה פעל גם בנוגע להנהגתו של אדמו"ר הזקן בעצמו - בהשינוי באופן אמירת המאמרים והתורות:

אף-על-פי שלכאורה גם קודם פרשת המסירה והמאסר יכול היה אדמו"ר הזקן ללמוד ולהפיץ חסידות ללא מעכבים, מכל-מקום, רואים אנו שדוקא המאמרים והתורות שלאחרי המאסר והחופש באים בהרחבת הביאור, באופן של הסברה, ובאותיות כאלה שיהיו מובנים לעומקם גם לאנשים פשוטים, בה בשעה שאותם ענינים שנתבארו במאמרים שלפני-זה (לפני המאסר והחופש) היו שייכים רק לאלה שכבר למדו תורת החסידות לעמקה, ואילו השאר לקחו רק ה"אותיות" בלבד, ללא הבנה.

וההסברה בזה - בהקדם הביאור כיצד אפשר להיות מניעות ועיכובים על עניני תורה ומצוות למטה, כמו המניעה והעיכוב שבכללות ענין המאסר - שזהו מפני שגם למעלה ישנם מניעות ועיכובים על זה,

והיינו, שלמעלה עדיין לא פסקו בפשיטות שמותר להפיץ תורת החסידות - פנימיות התורה, הנקראת גם "רוזן דאורייתא"¹⁷ - בהרחבה ובהתפשטות, ומשום זה הנה גם למטה היה אפשר להיות מניעות ועיכובים, שבאו בלבושים המעלימים ומסתירים, בהתאם להדרכים והענינים של עולם הזה הגשמי;

אך כאשר למעלה בטלה השקו"ט בזה, ופסקו, שבדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה, כמו שכתב האריז"ל¹⁸, והוסיפו בזה המייסדים דתורת החסידות בהביאם חכמה זו בענינים של שכל והסברה באופן שכולם יוכלו ללמדה, ומצד יכולת זו נעשה גם ההכרח ללמדה, כמו כל חלקי התורה - אזי בטלו כל המניעות והעיכובים גם למטה, ונעשה "דידן נצח"⁶, שאדמו"ר הזקן יצא לחירות מהמאסר הגשמי, כיון שקודם לזה היתה היציאה לחירות מהענינים המעכבים ברוחניות.

ונמצא, שבי"ט כסלו הוכר ונקבע החיוב דלימוד תורת החסידות על-ידי כל אחד ואחד מישראל, כמו כל חלקי התורה.

וזהו גם היסוד לדברי אדמו"ר הזקן¹⁹ שתורת החסידות אינה רק עבור חלק מבני ישראל, אלא עבור כל בני ישראל - כיון שתורת החסידות היא חלק מהתורה, שעליה נאמר²⁰ "משה קיבל תורה מיסיני (שבזה נכלל גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש²¹) ומסרה כו'" - לכל בני ישראל עד סוף כל הדורות, שהרי כל נשמות בני ישראל שבכל הדורות היו במעמד הר סיני²², וקיבלו את כל התורה כולה.

(י"ט כסלו, ה'תשט"ו, סעיף א)

הערות |

1. זהר ח"א לח, א. רה, ב.
2. ברכות נח, א. זהר ח"א קצו, רע"א. ח"ג קעו, ב.
3. שיחת י"ט כסלו תרצ"ג ס"ט (לקוטי דיבורים ח"א יט, סוף עמוד ב).
4. בית רבי ח"א פט"ז. וראה בארוכה לקמן עמוד 95 ואילך.
5. ראה המשך תרס"ו עמוד קעח. ובכמה מקומות.
6. לשון חז"ל - ויקרא רבה פרשה כד, ג.
7. שיחת י"ט כסלו תרס"ח (ספר השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך).
8. שיחת ט"ו אלול תרנ"ז (ספר המאמרים תרנ"ז עמוד שט).

9. אורח חיים ס"נ סק"ב.
10. הלכות תלמוד-תורה ספ"ב. לקוטי תורה ויקרא ה, ב.
11. לקוטי תורה שם, ג (וראה גם לקוטי שיחות ח"ל עמוד 173).
12. אגרת הקודש דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכמה מקומות).
13. ראה בארוכה לקמן עמוד 59.
14. דניאל יב, י.
15. ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה ספ"ד.
16. נצבים ל, יב. וראה בבא מציעא נט, ב.
17. זהר ח"ב עח, א. ועוד.
18. ראה הקדמת הר"ח ויטאל לשער ההקדמות (נרפסה גם-כן בהוספה לקונטרס עין החיים לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע). ועוד. - הובא בתניא אגרת הקדש סכ"ו (קמב, ב.).
19. ראה ספר השיחות תרפ"ט עמוד 72. תש"ד עמוד 93. עמוד 163. ועוד.
20. אבות רפ"ד.
21. ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמות רבה ריש פרק מז. ויקרא רבה ריש פכ"ב. ועוד.
22. פרקי דרבי אליעזר פמ"א. שמות רבה פכ"ח, ו. תנחומא יתרו יא. זהר ח"א צא, א.